

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ
УКРАЇНИ

УКРАЇНА

(19) UA

(11) 98966

(13) U

(51) МПК

C02F 1/46 (2006.01)

(12) ОПИС ДО ПАТЕНТУ НА КОРИСНУ МОДЕЛЬ

(21) Номер заявки: **u 2014 13329**

(22) Дата подання заявки: **12.12.2014**

(24) Дата, з якої є чинними
права на корисну
модель: **12.05.2015**

(46) Публікація відомостей **12.05.2015, Бюл.№ 9**
про видачу патенту:

(72) Винахідник(и):

**Копілевич Володимир Абрамович (UA),
Суровцев Ігор Вікторович (UA),
Галімова Валентина Михайлівна (UA)**

(73) Власник(и):

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ,
вул. Героїв Оборони, 15, м. Київ-41, 03041
(UA)**

(54) СПОСІБ ВИЗНАЧЕННЯ ЗАЛІЗА У ВОДНИХ РОЗЧИНАХ

(57) Реферат:

Спосіб визначення заліза у водних розчинах електрохімічним методом включає вимірювання на електроді при заданому потенціалі. Вимірювання виконують методом інверсійної хронопотенціометрії у пробах після мінералізації органічних речовин азотною кислотою густиною $1,4 \text{ г/см}^3$ та 30 % пероксидом водню, розчинення мінералізату в 2М HCl з наступним вимірюванням концентрації заліза за методом добавок на твердому срібному електроді, покритому амальгамою ртуті, з допоміжним хлорсрібним електродом при заданих електрохімічних параметрах накопичення і інверсії заліза.

UA 98966 U

Корисна модель належить до аналітичної хімії водних систем і спрямована на розробку способів електрохімічного контролю параметрів природних і техногенних водних об'єктів навколишнього середовища за вмістом біогенних елементів та їх фонового моніторингу. Необхідність високоточного визначення концентрації заліза зумовлена діючими нормативами вмісту біогенного елементу Fe у воді, регламентованими для чистої води концентраціями менше 50 мкг/дм, для води джерел централізованого водопостачання від 50 мкг/дм³ до 2000 мкг/дм, для води рибогосподарських підприємств ГДК 100-1000 мкг/дм³, і у цьому діапазоні концентрацію заліза потрібно надійно вимірювати (ДСТУ 4808:2007 Джерела централізованого питного водопостачання. Гігієнічні та екологічні вимоги щодо якості води і правила вибирання. - К.: Держспоживстандарт України,

2007. - 36 с.; Державні санітарні норми та правила "Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною" (ДСанПіН 2.2.4-171-10). - Затверджено наказом Міністерства охорони здоров'я України від 12.05.2010, N 400. - Реєстр. 1 липня 2010 р. за N 452/17747; СОУ 05.01-37-385:2006 Води рибогосподарських підприємств. Загальні вимоги та норми. Введено 01.11.2007).

Відомий спектрометричний метод визначення у воді заліза загального, який покладено у основу ряду стандартів (ІСО 6332:1988, СТ РК ІСО 6332:2008, ДСТУ ІСО 6332:2003 Качество воды. Определение железа. Спектрометрический метод с применением 1.10-фенантролина; ГОСТ 27395-87 Метод определения подвижных соединений дву- и трехвалентного железа по Веригиной-Аринушкиной). Суть цього способу визначення заліза у вимірюванні світлопоглинання при 510 нм забарвленої (помаранчево-червоної) сполуки, що утворюється за реакцією 1,10-фенантроліну з залізом (II) при рН 3,5-5,5. Недоліки цього способу у тому, що його здійсненню можуть заважати мідь, кобальт, хром, цинк, нікель, вісмут, срібло, ртуть, ціаніди і сульфіді, які часто присутні у воді і їх потрібно попередньо видаляти або надійно маскувати, що ускладнить виконання вимірювань.

Відомий також спосіб визначення заліза (III) в диметилформаміді або диметилацетаміді за допомогою полярографії змінного струму на фоні перхлорату літію та первинного розчинника мурашиної кислоти або оцтової кислоти заданої концентрації за висотою піку відновлення при E = - 1,20 В (Патент SU 994417 Способ определения железа /О.Я. Чеснокова, В.В. Богословский, А.В. Новиков. - Опубл. 07.02.83).

При цьому недоліками такого способу вимірювання концентрації Fe (III) є необхідність видалення із зони вимірювання кисню (окисників) продуванням азотом, використання у якості фонових розчинів токсичних органічних речовин, недостатня чутливість і точність аналізу.

Найбільш близьким за хімічною суттю і досягнутим результатом до корисної моделі, що передбачається, є інверсійно-вольтамперометричне визначення заліза загального (ГОСТ Р 51823-2001 Алкогольная продукция и сырье для ее производства. Метод инверсионно-вольтамперометрического определения содержания кадмия, свинца, цинка, меди, мышьяка, ртути, железа и общего диоксида серы. - М.: Госстандарт России. - Введен 05.11.2001 г., № 452-ст.).

За цією методикою діапазон вимірювання масових концентрацій заліза складає від 30 до 10000 мкг/дм³. Методика заснована на інверсійно-вольтамперометричному вимірюванні у азотнокислому розчині мінералізату проби на фоні триетаноламіну з добавкою гідроксиду натрію і нітрату ртуті (II) електроактивної форми заліза із ступенем окиснення 3⁺; електро-накопичення проводять на вуглецевоситаловому або золото графітовому електродах при потенціалі -0,7 або -1,0 В; потенціал аналітичного сигналу піку заліза реєструють при - 0,10 або - 0,15 В. За цією методикою вимірювання встановлений норматив відносної похибка результатів визначення заліза ± 16 %.

Недоліком прототипу стосовно способу, що заявляється, є: - використання реагенту концентрування заліза - триетаноламіну з добавкою гідроксиду натрію і нітрату ртуті (II), які, як проміжний ланцюг реакції відновлення, можуть бути причиною зростання похибки вимірювань; - оскільки у вольтамперометричному методі із золотогографітовим вимірювальним електродом відбувається постійнострумове розвертання потенціалу, то диференційний метод не дозволяє в повній мірі запобігати небажаних для аналізу супутніх ефектів як адсорбційні явища і утворення "передхвилі";

- ускладнення методики вимірювання заліза внаслідок необхідності контролю наявності кисню в пробі, який потрібно видаляти продування розчину інертним газом під час процесу накопичення на електроді або додавати відновники для його зв'язування; - занадто висока похибка вимірювань;

- необхідність розширення нижньої межі концентраційного діапазону вимірювання загального заліза, особливо для питних очищених вод.

Корисною моделлю ставиться завдання створити спосіб визначення масової концентрації заліза загального методом інверсійної хронопотенціометрії у водному розчині (пробах води різного природного і техногенного походження) у необхідному для практики діапазоні від 1 мкг/дм³ до 1000 мкг/дм³ з відносною сумарною похибкою вимірювання не більше $\pm 10\%$.

Поставлене завдання досягається тим, що інверсійно-хронопотенціометричне визначення заліза у пробах води або промислових водних розчинах, виконують після їх випаровування і мінералізації органічних речовин азотною кислотою з густиною 1,4 г/см³ та 30 %-ним пероксидом водню, розчинення мінералізату у розчині 2М НСІ з наступним вимірюванням концентрації заліза за методом добавок на твердому срібному електроді, покритому амальгамою ртуті, з допоміжним хлорсрібним електродом при заданих електрохімічних параметрах вимірювання заліза. Порядок виконання вимірювання концентрації заліза наступний:

аналізують контрольний (фоновий) розчин, одержаний аналогічно до приготування проб води для аналізу з використанням у якості проби бідистильованої води, та визначають час інверсії $\tau_{\text{ф}}$;

- аналізують пробу досліджуваного розчину (мінералізація + 2М НСІ), та визначають час інверсії проби $\tau_{\text{п}}$;

- у пробу вносять добавку стандартного розчину іонів Fe^{3+} (одну або декілька добавок) з концентрацією заліза відповідно 100,0; 10,0; 1,0 та 0,1 мкг/см³, одержаних шляхом розведення розчином 2М НСІ стандартного зразку розчину іонів заліза (ДСЗУ 022.19-96) та визначають час інверсії проби з добавкою $\tau_{\text{д}}$.

За одержаними значеннями часу інверсії контрольного (фоновий) розчину, проби досліджуваного розчину (мінералізату), та проби з добавкою стандартного розчину іонів Fe^{3+} розраховують масову концентрацію заліза у досліджуваному розчині за формулою:

$$C = k \cdot m \cdot \frac{\tau_{\text{п}} - \tau_{\text{ф}}}{\tau_{\text{д}} - \tau_{\text{п}}},$$

де C - концентрація Fe^{3+} в г/дм³; k - коефіцієнт переведення значень концентрації розчину електролізера у відповідні значення концентрації проби води в 1/дм³; m - маса добавки стандартного зразку розчину іонів Fe^{3+} в г.

Приклад 1. Визначення масової концентрації Fe у модельних розчинах. Для цього готують модельні розчини з концентрацією Fe 1,0; 0,1; 0,01; 0,001 мкг/см³, шляхом додавання у фоновий розчин 2М НСІ відповідної кількості стандартного розчину заліза. Для виконання вимірювань індикаторний електрод (твердий срібний електрод) покривають амальгамою ртуті, порівняльний електрод (хлорсрібний електрод) заповнюють розчином 2М НСІ і занурюють їх у розчин електролізера, встановлений на магнітну мішалку. Проводять вимірювання при таких параметрах: потенціал регенерації +0,02 В; потенціал концентрування -1400 $\pm$ 50 мВ; час концентрування залежить від очікуваної концентрації та знаходиться у діапазоні від 15 с до 210 с; діапазон потенціалу інверсії від - 950 до - 650 мВ; час інверсії іонів заліза визначають за одержаною потенціограмою у діапазоні вказаних потенціалів.

За одержаним значенням часу інверсії фону, проби та проби з добавкою виконують обробку результатів вимірювання. У табл. 1 наведені результати вимірювання концентрації заліза, відносні похибки для п'ятикратних вимірювань в інтервалі концентрації елементу у розчині від 0,001 до 1 мкг/см³.

Таблиця 1

Похибки вимірювань концентрації заліза у модельних розчинах

Параметри вимірювань		Знайдено Fe за результатами вимірювань
показники	концентрація Fe у розчині	
Задана і виміряна концентрації елементу у модельному розчині, мкг/см ³	1,0	1,078
	0,1	0,106
	0,01	0,0093
	0,001	0,00094
Відносна похибка вимірювань	%	6,2-7,8

За результатами досліджень, наведеними в прикладі 1, встановлено, що межа абсолютної похибки вимірювання концентрації Fe (C) не перевищує $\pm 0,3 \cdot C$, а відносна похибка вимірювань

в залежності від концентрації коливається від 6,2 до 7,8 %. Це свідчить, що спосіб визначення масової концентрації заліза за розробленою методикою виконання вимірювань методом інверсійної хронопотенціометрії у водних розчинах може використовуватись у широкому діапазоні концентрацій заліза від 1 до 1000 мкг/дм³ із прогнозованою точністю.

5   Приклад 2. У пробі природної води визначали вміст Fe методом інверсійної хронопотенціометрії, як описано в Прикладі 1, та порівнювали з результатами аналізу, одержаними за методом атомно-абсорбційної спектроскопії (ГОСТ Р 51309-99 Вода питьевая. Определение содержания элементов методами атомной спектроскопии. - М.: Госстандарт России. - 20 с.). Результати вимірювань наведено у табл. 2.

10

Таблица 2

Порівняння результатів вимірювання концентрації Fe у воді різними методами аналізу

Методи аналізу	Результати вимірювання концентрації Cr, мкг/см ³			
	проба 1	проба 2	проба 3	середнє значення
Атомно-абсорбційний аналіз	0,435	0,418	0,448	0,434±0,015
Інверсійна хронопотенціометрія	0,385	0,378	0,390	0,384±0,006

За прикладом 2 встановлено співпадання концентрації Fe у зразках природної води, одержаних різними методами аналізу, з різницею результатів вимірювання в межах ±10 %.

15   При необхідності для досягнення заданої точності вимірювання масової концентрації заліза у пробі води потрібно:

- розбавити мінералізат проби розчином 2М HCl та повторити вимірювання концентрації заліза, якщо результати вимірювання концентрації у мінералізаті проби значно перевищують значення 1 мкг/см³;

20   - попередньо сконцентрувати пробу, для чого збільшити початковий об'єм фільтрату проби води (100 см³), та повторити вимірювання концентрації заліза, якщо результати вимірювання концентрації Fe у мінералізаті проби менші значення 0,001 мкг/см³.

25   Запропонований спосіб визначення заліза методом інверсійної хронопотенціометрії у пробах води різного походження може використовуватись у необхідному діапазоні вимірювань для джерел природної води та стічної води від 0,001 мг/дм³ до 1 мг/дм³ з відносною похибкою вимірювання концентрації заліза, що не перевищує ± 10 %.

ФОРМУЛА КОРИСНОЇ МОДЕЛІ

30   Спосіб визначення заліза у водних розчинах електрохімічним методом, що включає вимірювання на електроді при заданому потенціалі, який **відрізняється** тим, що вимірювання виконують методом інверсійної хронопотенціометрії у пробах після мінералізації органічних речовин азотною кислотою густиною 1,4 г/см³ та 30 % пероксидом водню, розчинення мінералізату в 2М HCl з наступним вимірюванням концентрації заліза за методом добавок на твердому срібному електроді, покритому амальгамою ртуті, з допоміжним хлорсрібним електродом при заданих електрохімічних параметрах накопичення і інверсії заліза.

35

Комп'ютерна верстка І. Мироненко

Державна служба інтелектуальної власності України, вул. Василя Липківського, 45, м. Київ, МСП, 03680, Україна

ДП "Український інститут інтелектуальної власності", вул. Глазунова, 1, м. Київ – 42, 01601